

1. část: Charakteristika misijní činnosti Moravských bratří

Začátek misie mezi pohany

Zinzendorf snil už v dětství o misii mezi pohany v nejzapadlejších koutech světa. Moravané byli nejprve nasměrováni především na Moravu, Slezsko a Čechy. V únoru 1728 se sešlo 150 bratří a sester na prvním, později pravidelném tzv. sborovém dnu (Gemeintag), aby se zabývali misijními plány. Hned nato byla v Herrnhutu zřízena jakási misijní škola – 4 světnice byly uvolněny pro 26 svobodných mladých mužů, kteří po zaměstnání měli být vyučováni „v psaní, medicíně, češtině, nebo co jim jinak na budoucích cestách může být užitečné.“ Dohled nad nimi měl Christian David. (1, str. 171)

První cesty měly jednorázový výzkumný charakter, ale s odhodlaností tam i zůstat, pozdější byly pravidelně opakovány. První misionáři byli převážně řemeslníci a bez finančních prostředků. ***Sepisovali zprávy a psali dopisy, které se pak četly v Herrnhutu*** (dodnes se nacházejí hlavně v Herrnhutském archivu Jednoty bratrské a jsou psané německy).

Mnozí byli prostí a uměli jenom s námahou číst a psát. Jejich zprávy jsou velmi zajímavé a podnětné. Na cesty byli misijní kandidáti připravováni už v Herrnhutu, duchovně, duševně i tělesně. Často spali jenom na prknech, i když měli slamníky k dispozici. ***Byli naprostými služebníky, obětaví a nesoběstřední, velmi pilní a vytrvalí.***

Na začátku cesty je někdy vzal Zinzendorf kočárem třeba do Budyšina (tak v r. 1732 Leonharda Dobera a Davida Nitschmanna na jejich misijní cestě na ostrov Sv. Tomáše), dal jim dukát a pak šli dál pěšky. Leckdy si museli po cestě k moři vydělávat peníze, pokud ovšem vůbec práci dostali, aby měli co jíst a mohli zaplatit loď. Taková cesta z Herrnhutu k moři mohla trvat týdny i měsíce.

Na misii neměla Jednota nějaké zvláštní ***finanční prostředky***, byli odkázáni na ruku Boží a na vlastní ruce. Sbírký se v Herrnhutu dělaly jen výjimečně, finanční prostředky se nehledaly u jiných křesťanských projektů ani u zemských panovníků v misijních zemích, nanejvýš u příznivců a přátel. Dobrovolné peněžní dary přicházely od majetných bratří Jednoty. Zinzendorf financoval mnohé projekty, ale býval i zadlužen. (2)

V r. 1736 byl Zinzendorf vypovězen ze Saska a musel Herrnhut opustit. Spolu se svým Poutnickým sborem (Pilgergemeinde) se usadil na hradě Ronneburgu u Frankfurtu n.M. V tomto roce procestoval víc než tisíc mil, poštou, kočárem i pěšky (3). Na příklad při své misijní cestě do Livonska v témže roce šel pěšky od pruské hranice až do Rigy (4, svazek III, str. 130). Hrabě píše Spangenbergovi do Ameriky: „Mám tedy, co jsem si přál: chudobu, potupení – a radost ze všeho toho. Žijeme povětšinou z prodaných rodinných klenotů, a přitom se moje choť nemůže vyhnout ani tomu, že si tu a tam něco vydluží, jen abychom stačili na všechny potřeby.“ (3)

Magister Spangenberg, univerzitní učitel v Jeně a Halle, nesl v r. 1742 při pěší cestě dlouhé 60 anglických mil přes Německo a Holandsko na zádech bednu s knihami. Na ostrově St. Thomas pomáhal misionáři F. Martinovi při výrobě barevných knoflíků. Christian David, který většinou pracoval jako tesař, se protloukal v r. 1729 v Livonsku a 1733 v Kodani s předemím. (2, str. 17)

Bratři trpěli na cestách i hlady a nemohli jít dál. Roztrhaly se jim punčochy a rozbily boty. Často probudil Bůh různé lidi, kapitány lodí a pod., a ti misionářům dali peníze, zaplatili jim plavbu přes moře nebo jim pomohli dostat se dál. Jejich písemná svědectví svědčí o Božích zákrocích a Boží ochraně.

Misionáři byli často nemocní, vysílení, umíralo se brzy, byla velká dětská úmrtnost. Ale dočítáme se také toto: Když se David Nitschmann „Syndikus“ v lednu 1733 vracel z Dánska, zastavil se v Ebersdorfu a těžce onemocněl. Už se pochybovalo o jeho návratu, ale došlo k jeho **uzdravení modlitbou**. Podrobnosti neznáme, ale vrátil se se Spangenbergem a v Herrnhutském diariu čteme, že byl „jeho vírou uzdraven.“ (5, str. 38)

Jiný příběh o zvláštní, **nadpřirozené ochraně života** se udál, když David Nitschmann v r. 1734 doprovázel do Londýna prvních deset bratří, kteří cestovali do Ameriky. Před holandským pobřežím se dostali 9.1.1735 do takové bouře, „že nejenom cestující, kterých bylo 90, ale i všichni námořníci ztratili veškerou naději na záchranu.“ Do Londýna dorazili pozdě a museli si sami najít ubytování, protože se minuli se Spangenbergem, který ho měl zajistit. Následující den Spangenberga potkali, ale to už měli svoje bydlení. Dne 17.1. se ale doslechli, že předešlé noci právě dům zajištěný Spangenbergem „spolu s dalšími sedmdesáti domy vyhořel. Z toho jsme pochopili, proč jsme byli zdržení na moři silnou bouří ... a proč jsme nenašli Spangenberga do té doby, než jsme měli ubytování.“ (5, str. 38-39)

Podstatný vliv na **obrácení Johna Wesleye**, zakladatele metodismu, měli Herrnhutští, kteří se v r. 1735 plavili na stejné lodi do Georgie v Americe jako on se svými společníky. Wesley píše ve svém deníku (6):

17. října 1735: „Začal jsem se učit německy, abych mohl mluvit s Moravany, jichž bylo na palubě šestadvacet.“

21. října 1735 popisuje Wesley pravidelný denní program: brzy ráno od čtyř 1 hodina soukromá pobožnost. Pak čtou 2 hodiny společně bibli a srovnávají text s rukopisy z prvních století. Po snídani hodinu společné shromáždění. Pak se Wesley učí 3 hodiny německy, jeho společník řecky, jeho bratr psal kázání. Pak si hodinu vzájemně sdělovali, co dělali a co hodlají dělat. Po obědě do čtyř předčítali lidem a rozmlouvali s nimi. Ve čtyři měli druhé biblické shromáždění, kde vykládali bibli nebo vyučovali děti před shromážděnými lidmi. Od pěti do šesti druhá soukromá pobožnost. Pak hodina předčítání jednotlivcům. V sedm se Wesley 'zúčastnil shromáždění Němců'. V osm se znovu sešli, navzájem se povzbuzovali a vzdělávali. Asi v půl desáté šli spát.

25. ledna 1736: „V poledne začala třetí bouře. Ve čtyři hodiny byla silnější, než kdy předtím. V sedm jsem šel k Němcům. Už dříve jsem si všiml jejich vážnosti při všem, co dělali. Neustále osvědčovali svou pokoru tím, že ostatním cestujícím prokazovali nejnižší služby, které by žádný Angličan nevykonával. Nežádali za to nic a nevzali žádné peníze s odůvodněním, že je to 'dobré pro jejich pyšné srdce' a že 'jejich milovaný Spasitel pro ně udělal více'. Každý den měli příležitost projevit svou pokoru, kterou žádná urážka nemohla vyvést z rovnováhy. Když do nich strčili, když je uhodili nebo srazili na zem, vstali a klidně odešli. Z jejich úst nevyšla žádná stížnost. Nyní se naskytla příležitost vyzkoušet, zda byli nejen prosti pýchy, zloby a mstivosti, ale také strachu. Uprostřed žalmu, kterým začali své bohoslužby, se přes loď převalila mohutná vlna, roztrhla velkou plachtu, pokryla loď a rozlila se do mezipalubí. Jako by nás hlubiny pohltily.

Angličané začali hrozně křičet, Němci však klidně pokračovali ve svém zpěvu. Později jsem se jednoho z nich zeptal: 'Ty ses nebál?' Odpověděl: 'Díky Bohu, ne.' Ptal jsem se dále: 'Ale vaše ženy a děti se bály?' Odvětil klidně: 'Ne, naše ženy a děti se nebojí smrti.' “

2. část: Zinzendorfova misijní cesta na ostrov Sv. Tomáše v r. 1739 (8)

Misie na ostrovech v Karibském moři nebyla lehká. Cesta po moři mohla trvat i několik měsíců, tropické podnebí na ostrovech bylo těžko snesitelné a způsobilo spolu s nemocemi jako malárií smrt mnohých misionářů (7). Zinzendorfovi bylo vytýkáno, že „jedná se svými bratry a sestrami nemilosrdně a že je posílá na smrt“.

Ostrovy Sv. Tomáše, Sv. Jana a Sv. Kříže, tzv. „Západní Indie“, byly dánské kolonie. Platily zde typické koloniální poměry. Obyvatelé ostrovů sestávali ze třech vrstev. Nejprve to byli evropští ma-

jitelé plantáží, převážně nesvědomití a hrabiví dobrodruzi, kteří zde chtěli co nejrychleji zbohatnout. Pod jejich bičem vegetovali černošští otroci, ve stoupající míře importovaní africkými obchodníky. Zacházelo se s nimi brutálně a při potlačování otrockých vzpour panoval teror: kdo se přičil, byla mu useknuta ruka, kdo se pokusil o útěk, ten ztratil nohu, kdo se bránil bití, byl ubit jako vztekly pes.

Sňatky mezi černochoy se neuznávaly, protože černošky byly bezbranně vydány bílým pánům. Tak vznikla třetí vrstva obyvatel, mulati, míšenci.

Hrabě Zinzendorf se rozhodl navštívit Moravany na ostrově sv. Tomáše. Před odjezdem sepsal dokonce svou „eventuální závěť“. Doprovázeli ho 2 manželské páry Moravanů, Löhands und Weber, kteří měli v misionářské práci na ostrově pokračovat. 29. ledna 1739 po jednoměsíční cestě se blížili k přístavu Tappus na ostrově Sv. Tomáše. Hrabě řekl svým spolupracovníkům: „Což kdybyhom zde nenašli žádného, kdyby všichni misionáři byli mrtví?“ Nato odpověděl tiše mladý misionář Löhands: „Pak jsme zde my“, načež hrabě Zinzendorf s úžasem a v hrdé radosti pronesl tato často citovaná slova: „Gens aeterna, diese Mähren!“ - Věčné pokolení, tito Moravané!

(4, svazek III, str. 173)

První ubytování našli u Zinzendorfova přítele a ochránce bratří dánského plantážníka Carstense, spolumajitele dánsko-západoindické obchodní společnosti. **Misionáře našli také, ale uvězněné!** Ordinovaný bratr Friedrich Martin, Bönicke und Freundlich, tento se svou manželkou mulatkou Rebekkou, byli už 3 měsíce ve vězení, nemocní a poloumoření hladem. Byli guvernérem ostrova uvrženi do vězení hlavně proto, že kázali evangelium černochoům. Ale tito misionáři, naplnění Duchem, se věnovali modlitbě jako Pavel a Silas v žaláři ve Filipech. Jim věrné shromáždění černochoů v počtu téměř 700 se denně shromažďovalo tak blízko vězení, jak jen bylo možné; spojilo se s nimi ve zpěvu a poslouchalo kázání před oknem svých uvězněných kazatelů. **Následovalo velké probuzení a mnoho lidí se obrátilo.** (9, str. 84)

Zinzendorf způsobil nejprve **propuštění uvězněných**. Před dánským důstojníkem, který propuštěné z vězení doprovázel, políbil Zinzendorf Rebecce rytířsky ruku, protože trpěla s bratry kvůli své víře. Už před příjezdem Zinzendorfa byli bratr Freundlich a Rebekka na podkladě jakéhosi nalezeného paragrafu odsouzeni kvůli konkubinátu bez kněžského oddání k těžkému trestu. Oddával je Friedrich Martin, ale jeho ordinace nebyla uznána. Trest byl tento: 100 tolarů pokuty, splatné během 24 hodin. Navíc byl Freundlich odsouzen na doživotí k nuceným pracím v Bremerholmu u Kodaně, přikován řetězem ke káře. Rebekka byla vyloučena z církve a měla být prodána do otroctví. Naštěstí váhali zodpovědní s okamžitým vykonáním trestu.

Přítomnost říšského hraběte stačila, že plantážníci museli nahlédnout nesmyslnost jejich odporu proti misijní práci a těch málo rozvážnějších mezi nimi získalo vedení. Zinzendorf kázal v neděli a ve všední dny dny navštěvoval jednotlivé plantáže, do kterých měl přístup, a mluvil s černochoy podle možnosti kreolsky.

Křesťanští černošští otroci poslali dánskému králi do Kodaně **dvě petice**, které se nemínuly účinkem, protože za nimi stálo skoro tisíc osob. Ze žalovaných se stali žalobci a tak se pozice farmářů obrátila a jejich odpor definitivně zlomil.

Zinzendorf nastoupil 28. 2. 1739 na zpáteční cestu, pobyl tedy na ostrově Sv. Tomáše asi měsíc. Psal pak do Německa: „Ostrov Sv. Tomáše je mnohem podivuhodnějším zázrakem než náš Herrnhut.“ (9, str. 85)

Ještě před odjezdem navštívil ostrovy Sv. Jana a Sv. Kříže, vyhledal hroby předčasně zemřelých sourozenců a složil píseň, která se dodnes zpívá v církvích.

Čtyři měsíce po jeho odjezdu došla na ostrově sv. Tomáše zpráva dánského krále o tolerování Martinovy ordinace. Tím se definitivně zlomil odpor farmářů proti misii a také vztah bělochů a černochoů se podstatně zlepšil.

Použitá literatura:

- (1) ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita: Jak potůček v jezeře / Moravané v obnovené Jednotě bratrské v 18. století, Kalich, Praha 2009 (ISBN 978-80-7017-112-7)
- (2) BECK, Hartmut (Hrsg.): Wege in die Welt / Reiseberichte aus 250 Jahren Brüdermission [Cesty do světa / Cestopisy z 250 let Bratrské misie], Verlag der Ev.-Luth. Mission Erlangen 1992 (ISBN 3-87214-169-4)
- (3) SCHILLER, Jindřich: Vypravujeme si o obnovené Jednotě, Bratrská škola 1945
- (4) BEYREUTHER, Erich: Die große Zinzendorf - Trilogie, Francke, Marburg an d. Lahn, 1988 (ISBN 3-88224-600-6)
- (5) REICHEL, Hellmut: David Nitschmann, Syndikus a první archivář Jednoty bratrské. Vydal Klub přátel Suchdolu ve spolupráci s Jednotou bratrskou 2003, svazek 15. Německý originál vydal MORAVIAN jako svazek 16.
- (6) Deník Johna WESLEYE. Přeložil V. D. Schneeberger. Vydala Evangelická církev metodistická v ÚCN v Praze, 1971
- (7) ŘÍČAN, Daniel: Moravští bratři v Karibské oblasti, Příspěvek k dějinám Moravských bratří, 16. část. Psáno pro časopis Podří, vyšlo v č. 4/2010, str. 56. Vyšlo též na http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/514_151211.pdf
- (8) Tento oddíl byl zpracován podle Beyreuthera (4), svazek III, str. 170-178
- (9) GREENFIELD, John: Moc s výsosti, z angličtiny přeložil a vydal Josef Dobeš, Praha 1936

Resumé

Přednáška má dvě části. První část zmiňuje začátek misie Moravských bratří mezi pohany a popisuje charakteristiku jejich misijní činnosti. Druhá část je studie o misijní cestě hraběte Zinzendorfa na ostrov Sv. Tomáše v Karibském moři v roce 1739. Tam uvěznění misionáři jsou propuštěni, odpor evropských majitelů plantáží je zlomen a nastává lokální probuzení.

Zusammenfassung

Der Vortrag besteht aus zwei Teilen. Der erste Teil erwähnt den Missionsbeginn der mährischen Brüder unter den Heiden und beschreibt die Charakteristika ihrer Missionstätigkeit. Der zweite Teil ist eine Studie über die Missionsreise des Grafen Zinzendorf zu der Insel des Hl. Thomas im Karibischen Meer im Jahr 1739. Die dort gefangenen Missionare werden entlassen, der Widerstand der europäischen Eigentümer der Plantagen wird gebrochen und eine lokale Erweckung entsteht.

Summary

The lecture consists of two parts. The first part mentions the beginning of the mission of the Moravian brothers among the pagans and describes the characteristics of their missionary work. The second part is a study of the missionary trip of Zinzendorf to the island of Saint Thomas in the Caribbean Sea in 1739. The missionaries captured there are released, the resistance of the European owners of the plantations is broken and a local awakening arises.